

Job

Ter inleiding moet ik iets in het kort zeggen waarover ik eigenlijk lang zou willen spreken of liever nog zwijgen zoals de drie vrienden van Job.

Het boek Job staat in het derde deel van het Eerste Testament, dat van de Geschriften. Dat betekent dat het vrij laat is opgenomen in de bijbel zoals wij die kennen. Het verhaal zelf is veel ouder en komt al voor in de literatuur van Egypte en Assyrie. Het is het verhaal van iemand die volstrekt onschuldig en rechtvaardig toch de vreselijkste dingen overkomt. Getroffen door dit lot richt hij zich tot de hemelse machten en vraagt: "Waaraan heb ik dit verdiend, waaraan ben ik schuldig?".

Dit verhaal wordt in het boek Job weergegeven in een raamvertelling. Binnen die raamvertelling wordt in poezievorm de worsteling van Job beschreven. In de raamvertelling staat in hoofdstuk 2 een scene, waarin God met Satan in gesprek is over Job. Daarbij krijgt Satan vrij spel over het leven van Job onder de voorwaarde dat het leven van Job niet in gevaar komt. Job moet in leven blijven. Deze dialoog speelt zich af in de hemelse gewesten, waar Job geen enkele weet van heeft. Oftewel God is in de hemel en Job is op aarde en daartussen is geen verbinding.

De kern van het boek betreft het aardse gevecht, dat in grootse poezie verteld wordt. Het thema is universeel maar het is wel opgesteld in een bepaalde tijd en die tijd kleurt het verhaal.

De namen van de vrienden verwijzen naar Edom, een streek aan de overkant van de Dode Zee. Het is een terrein waarin extensieve veeteelt wordt bedreven. Mensen leiden een halfnomadisch bestaan. Dat wil zeggen men trekt rond met kamelen en geiten, maar men kent ook een vaste verblijfplaats. Dit bestaan van boeren en herders is de traditionele achtergrond van het Israelische platteland. Rijkdom wordt daarin bepaald door bezit van vee en land. Daar hoort ook een denkwereld bij waarin het goede door God wordt beloond en het kwaad gestraft.

In sommige psalmen sluipt de twijfel al binnen of dit schema wel opgaat zie psalm

73 . Maar toch aan het eind erkent de dichter dat de geweldenaar toch vergaat.

In de tweede eeuw voor Christus heeft Israel niet alleen zijn zelfstandigheid als volk verloren maar zijn ook de culturele en economische omstandigheden veranderd. In het voetspoor van Alexander de Grote heeft de hellenistische cultuur de overhand gekregen. De tempel wordt ontheiligd en de traditionele religieuze waarden ondermijnd. Het zwaartepunt in de economie verschuift naar een samenleving waar vooral het bezit van geld de doorslag geeft. Tegen die achtergrond kunnen wij het verhaal van Job begrijpen. Dat hierin het persoonlijke leed geschilderd wordt in een samenleving waarin de overgeleverde waarden aan kracht verliezen.

In de lezing ontmoeten wij Job op het moment dat hij alles is kwijtgeraakt .

Overweging

Wie een duidelijk en helder antwoord verwacht over het lijden van de onschuldige zal dit hier niet vinden. Het boek is daarvoor te complex. Elk gegeven antwoord roept een volgende vraag op, zoals de vrienden van Job moeten ervaren. Elke vraag blijft staan en geen enkel antwoord is afdoende. Ieder die het boek leest zal dit zelf wervaren. En toch heeft Job zijn weg gevonden in de kanon van de bijbels literatuur. De versie die wij lezen is vastgelegd in een tijd van grote maatschappelijke veranderingen. In zo'n tijd liggen tradities onder vuur en worden overgeleverde waarden op hun waarheidsgehalte getest. De vraag luidt : "Houden zij nog stand in de wereld waarin wij nu leven". Het is dezelfde vraag die ook ons geldt. Wat houden wij nog over uit onze geestelijke erfenis.

Het verhaal van Job wordt geschilderd tegen de achtergrond van zijn tijd. Die tijd is weliswaar tekenend voor wat hem overkomt maar daarmee is nog niet alles gezegd. Want hoe blijf je als persoon staande en wat is jouw antwoord in het veld van de maatschappelijke krachten waaraan jij je niet kunt onttrekken.

Enkele details uit het verhaal.

Het lot treft Job wanneer hij een gezegend bestaan leidt. Hij is rijk aan kamelen, geiten en schapen. Hij heeft zeven zonen en drie dochters. Job is gezien in zijn omgeving. Een man uit een stuk. Dan in een viertal mokerslagen wordt zijn bestaan kapot gemaakt. Alles wordt hem ontnomen behalve zijn vrouw, die wanneer hij op de mestvaalt zit bedekt met zweren zich walgend van hem afkeert en hem toevoegt: "Zeg God vaarwel en sterf".

De Joods schrijver Elie Wiesel herkent in dit beeld het lot van de Europese Jood in de tweede wereldoorlog. Eerst wordt hij van zijn bezittingen beroofd vervolgens van zijn huis, zijn familie en tenslotte alleen opgesloten in volstrekte eenzaamheid. Hij is niets meer. Elie Wiesel, die zelf in Auschwitz heeft gezeten, schrijft, "Voor de gelovige Jood was dit vanwege het zwijgen van God des te pijnlijker, maar in tegenstelling tot de situatie in de kampen ziet Job niet wie hem dit aandoet. Hij is onwetend van het overleg tussen God en Satan. Job leeft op aarde als je dit leven nog zo mag benoemen, zittend op de mestvaalt in de as. Er staat as en niet stof. Stof hoort bij de menselijke cyclus. "Stof zijn wij en tot stof zullen wij weerkeren'. As is het restproduct van verbranding, zoals dat van het brandoffer dat Job elke dag opdroeg aan God. Het is dat offer dat hedentendage holocaust wordt genoemd alsof God om mensenoffers zou vragen. Joden spreken daarom eerder van Sjoa = vernietiging. Laten wij hen daarin volgen.

In die situatie, zittend in de as, treffen zijn vrienden hem aan maar zij herkennen hem bijna niet. Net zoals veel mensen die uit de kampen terugkeerden dikwijls bijna onherkenbaar zijn voor hun geliefden.

Het zijn echte vrienden. Zij nemen de tijd. Zeven dagen en zeven nachten zitten zij bij hem en zij zeggen geen woord. Bij sommige begrafenissen krijg ik ook wel eens het gevoel, "Moet dit allemaal gezegd worden?".

Na een volle week opent Job zijn mond en hoe. Hij vervloekt deze dag en de dag dat hij geboren werd. Hij spreekt met een heftigheid die zowel onthutsend als weergaloos is. Vooral God moet het daarbij ontgelden. Hij gaat tegen God tekeer op een wijze die geen atheïst hem zal verbeteren. Voor zijn vrienden wordt dit alles teveel te onthutsend. God onwaardig zeggen zij en zo gaan zij met hem in gesprek.

De kern van de antwoorden van de drie vrienden komt er steeds op neer, "God moet gered worden". Of is het eerder hun eigen denken en geloven dat in het geding is? Met vele redenen omkleed komen zij dan met hun eigen theologie aandragen. Fraai ingekleed en met wijze woorden doorvlochten. Maar het blijven woorden, waarin Job geen antwoord vindt op zijn vraag "Waarom ben ik schuldig geweest" Deze vraag wordt niet echt gehoord door de vrienden, zolang zij niet echt willen zien hoe Job er werkelijk aan toe is in zijn ellendige eenzaamheid. Hij de herdersvorst die nu niets meer heeft dan zijn armzalig lichaam.

Zelf heb ik jarenlang gewoond in Kenya en de verhalen gehoord over de gevolgen van droogte en ziekte onder het vee van de nomadische volken. Hoe trotse clanhoofden tot de bedelstaf gebracht zijn en nu gehurkt onder een boom wachten op voedselhulp van een N.G.O.

Maar wij kunnen niet zo goed denken aan mensen in onze eigen samenleving die eens een bloeiend bedrijf hadden maar door de onzichtbare hand van de economie failliet zijn geraakt. Onderworpen aan krachten en bewegingen waarover zijzelf geen enkele invloed kunnen uitoefenen. Wat hebben zij misdaan? Waaraan zijn zij schuldig geweest?

Dit is de kreet van Job. Hij verheft zijn stem naar de hemel en schreeuwt, ja eist een antwoord van de Eeuwige. Hij weet van geen ophouden. Dat kan alleen maar omdat hij in de grond van zijn ziel vast blijft houden dat er bij God gerechtigheid is. Dat geloof is bij Job diep geworteld. Anders zou hij niet zo hartverscheurend God kunnen aanklagen. Daarin verschilt Job van de moderne cynicus voor wie het allemaal niets uitmaakt. Voor wie alle hoop, verlangen en zoektocht naar recht en waarheid tot as is gereduceerd. In Job blijft het verlangen branden naar recht. Ook wannarm Jobe...
© 2017
0 7.370.2201

onder ons in Eindhoven.. Job in onze tijd.